

Забулване невѣстата

(Изъ сватбенитѣ обичаи у българитѣ)

Отъ тѣй голѣмото разнообразие въ облѣклото и накититѣ на невѣстата изъ разнитѣ краища на населенитѣ съ българи земи най-сжщественно внимание и най-много грижи поглѣща окичването на главата. И на първо мѣсто стоятъ грижитѣ къмъ лицето. Може да се каже, че вредомъ по Българско лицето на невѣстата, отъ извеждането ѝ изъ дома на родителитѣ ѝ до нейното завеждане у дома на младоженеца, е бивало покрито, бивало е по-слабо или по-силно скрито за погледитѣ на околнитѣ. До преди немного години това е отбелязано въ обичаитѣ и на населението изъ много български градове, а днесъ може да се срещне изъ селата и то не навредѣ.

Доколкото материалитѣ ни позволяватъ, можемъ да направимъ следния географски прегледъ на обичая, спазвайки линията: Македония—Ю. България—Тракия—малоазийски българи — на северъ къмъ Добруджа и на западъ: С. България—Зап. България (Софийско и Кюстендилско). У „Мияцитѣ“ и въ Галичникъ (Дебърско) невѣстата при вѣнчаването е покрита съ „дувакъ“ или „дарпна“ отъ червена басма, закопчана задъ главата и спустната отпредъ до земята; тѣй тя отива въ черквата¹⁾. Между другитѣ твърде богати накити на невѣстата у Рѣканцитѣ (пакъ Дебърско) се споменува: на глаа булка увтикана богасиа, а на булката е воврену венчето; отъ булката надолу виситъ превезо отъ богасиата . . . лицето ич не му се глеатъ на невестата; на дулако игла со две синжирчиня и на ниф трепетушки, во стрелата на чело има алтън²⁾. Въ областъта Клепа (Велешко) невѣстата е прекрита съ шамия или тюлбенъ³⁾. Въ Битолско стариятъ деверъ слага на невѣстата вѣнецъ, а при украсяването ѝ на много мѣста я покриватъ „съ чувалъ за да бжде незрима“; нѣкои я покриватъ само съ тънка мрежа⁴⁾. Въ с. Сръбци (Битолско) на невѣстата „предъ очитѣ ѝ засучватъ тютюрици“ (кжси плетенки отъ коситѣ ѝ, съ пари по тѣхъ⁵⁾). Въ пѣсень

1) И. С. Ястребовъ, Обычаи и пѣсни турецкихъ Сербовъ, Спб. 1886, 428; М. Григоровъ, Говорѣтъ на Малорѣканцитѣ (Мияцитѣ) въ Дебърско, Изв. на семинара по слав. фил. II, 219; Манолъовиѣ, Гласникъ етногр. муз. у Беогр. I, 88 и 90. Споредъ нѣкои данни дувактѣ може да бжде бѣлъ, срв. П. Петровиѣ, Глас. етн. м. у Беогр. VI, 95. — 2) Сборникъ за народни умотворения (= СбНУ) III, отд. за нар. ум., 59. — 3) СбНУ. XII, 37. — 4) СбНУ. XII, 40. — 5) К. А. Шапкаревъ, Сборникъ отъ бѣлг. народни умотвор. III, кн. 8, стр. 283.

отъ сжщото мѣсто, когато дохождатъ за невѣстата, се пѣе между другото и: да се не мами мома за „алпа дулакъ“¹⁾. Такъвъ „дулакъ“ донасятъ на невѣстата отъ момкови, както у Мияцитѣ, така и въ Битолско и въ Охридъ, Струга и Кукушъ²⁾. Съ бѣло-алена кърпа закриватъ лицето на невѣстата и въ Леринско³⁾ и въ Солунско (с. Киречкьой⁴⁾). Последниятъ накитъ на невѣстата въ Гевгелийско е мрежата (булото), поставя се съ целъ да не вижда булката пжтя, по който ще отиде въ новата кжща, та да не може да се върне⁵⁾. Въ Драмско (с. Плѣвна) закриватъ лицето ѝ съ червена рѣдка кърпа до пояса⁶⁾. Сжщо тѣй и въ Разложко (с. Якоруда) една отъ зълвитѣ покрива главата на невѣстата съ кушакъ, на кушака прикача бѣло платно „тюлбене“, а отпредъ закача червенъ шевре и следъ това ѝ слага вѣнеца⁷⁾. „Алено шевре, було и русопъ“ слагатъ на невѣстината глава и въ с. Долно Драглище⁸⁾. Съ було и вѣнецъ на глава и съ прикрити ржце е невѣстата и въ Чепинско (Каменица и Ракитово—въ последното и съ „телъ“⁹⁾) и Дорково¹⁰⁾. Преди години и въ Панагюрище кумата е мѣтала на невѣстата було, наричано „кавракъ“, отъ червена мрежа¹¹⁾. Сжщото е било и въ Панагюрско, кждето се събирали две була¹²⁾. Ето какъ ми описа булото и значението му една стара жена въ с. Мечка (Панагюрско): „Нѣкога кумата съшиеше на невѣстата мжжки червенъ поясъ като качулка, та ѝ го турѣше на главата, увиснатъ отпреде, да не гледа виделото и екина, че е лошо. Отъ дома до черква и отъ черквата до дома на момчето го носѣше тя. На сутринята въ понеделникъ кумата го снемѣше съ жеглитѣ отъ ярема и го слагаше на овощка, на родовито дърво — харно било“¹³⁾. Въ Поибрене сжщо ѝ слагали „червенъ поясъ—мегданъ“¹⁴⁾, въ Вакарелъ — „поесъ-було надъ очитѣ, да не гледа нагоре-на-

1) К. А. Шапкаревъ, Ц. с., I, № 156. — 2) Ястребовъ, Ц. с. 442; Шапкаревъ, Ц. с., III, кн. 8, стр. 64; Бр. Миладиновци, Български народни пѣсни, стр. 522. — 3) Анкета № 1. Тука отбелязвамъ поредъ ржкописнитѣ сведения, които притежавамъ, събирани по даденъ отъ мене въпросъ икъ:

1. Отъ с. Цреово, Леринско, съобщилъ Н. Настевъ, гимн. у-ль.
2. Отъ с. Плѣвна, Драмско, съобщ. Д. Ангеловъ — свещеникъ
3. Отъ селата Каменица и Ракитово, Пещерско, съобщава Ст. Градинарова.

4. Отъ с. Дорково, Пещер., съобщава Г. Вецовъ, у-ль.

5. Отъ гр. Карлово, съобщ. Хр. Паскалева, гимн. у-лка.

6. Отъ с. Перушица, Пловд., съобщ. Н. Гичева.

7. Отъ с. Райково, Смоленско, съобщ. К. М., у-ль.

8. Отъ с. Славейно, Смоленско, съобщ. Г. И. Еманойловъ, у-ль.

9. Отъ с. Смилянъ, Смоленско, съобщ. А. П. Борисовъ, у-ль.

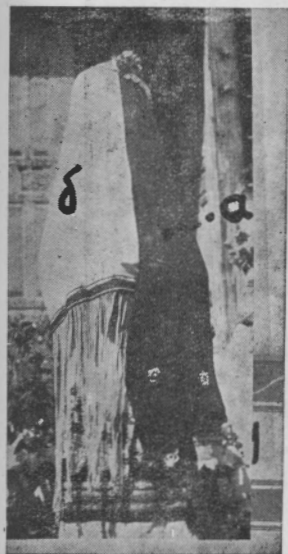
10. Отъ с. Чобанкьой, Дедеагашко, съобщ. Ц. Стефанова, у-лка.

11. Отъ с. Кнежа, Бѣлосл., съобщ. Т. Георгиева.

12) Мои свед. — 13) сп. Мак. Пр. III, кн. 1, стр. 113. — 6) Анкета № 2. — 7) СбНУ. VIII, 54—55. — 8) СбНУ. V, 42. — 9) Анкета № 3. —

10) Анкета № 4. — 11) В. Чолаковъ, Бѣлг. нар. сбор., стр. 21. — 12) В. Чолаковъ, Ц. с., 24 и 26. — 13) Мои сведения. — 14) Мои свед.

доле, че щѣло градъ да бие, ако гледала¹⁾. Въ Карлово невѣстата е непремѣнно съ „вуалъ“²⁾; сѣщо и въ Перушица³⁾. Въ Рупчоско (с. Орѣхово) прекриватъ главата на невѣстата до гърдитѣ съ „ситенъ червенъ платъ“⁴⁾. Въ Стойкитѣ — „раченик“ и върху него — „червен плат“, имащъ видъ на качулка, дългъ до лъжичнитѣ ребра и наричанъ „прекрив“⁵⁾, Райково вуалъ съ вѣнецъ⁶⁾, Югово⁷⁾ и Славейно⁸⁾ — було. Интересното е, че и помацитѣ въ с. Смилянъ, следъ копринената кърпа „махрамѣ“ на главата, покриватъ лицето на невѣстата помакия съ другъ червенъ платъ⁹⁾. Изобщо



за Ахърчелебийско е отбелязано покриване ржцетѣ и лицето съ бѣла или червена кърпа¹⁰⁾, или изобщо за Срѣднитѣ Родопи¹¹⁾. Бѣло було слагатъ въ Хасковско¹²⁾ и Ксантійско (селата Габрово и Еникьой¹³⁾). Въ цѣла задгранична Тракия невѣстата бива забулвана где съ червено (почесто) и где съ бѣло (по-рѣдко) було¹⁴⁾. Нека дадемъ по-подробно описание на прекрива въ Каяджикъ (Димотишко): „Бульчѣнския прѣкрѣф“ е направенъ отъ червено домашно платно, дълго около петъ и повече лакти, прегънато като качулка и сложено отпредъ на лицето, спускаше се до подъ колѣнетѣ (Обр. 1 а). Върху прекрива отдире на главата се метнува бѣла „кърпа“, наричана „чумбѣр“ (Обр. 1 б). Върху чумберя и непокритата частъ на прекрива слагатъ низъ пари за украшение. Прекривътъ е твърде плътенъ и невѣстата, за да може да върви, бива водена отъ „кальманата“, която я държи за яглькъ, закаченъ за престилката ѝ (Обр. 2). Пълно забулване на лицето се прави и по-нататкъ въ Ю. България; така напр. въ Кортенъ (Новозаг.), домашно тъкано

Обр. 1. Забулена невѣста, с Каяджикъ, Димотишко.

държи за яглькъ, закаченъ за престилката ѝ (Обр. 2). Пълно забулване на лицето се прави и по-нататкъ въ Ю. България; така напр. въ Кортенъ (Новозаг.), домашно тъкано

1) Мои сведения. — 2) Анкета № 5. — 3) Анкета № 6. — 4) сп. Слав. гори I, кн. 2, стр. 45. — 5) Сб НУ, IV, 53. — 6) Анкета № 7. — 7) сп. Род. напр. VIII, кн. 5—6, стр. 168, 170. — 8) Анкета № 8. — 9) Анкета № 9. — 10) сп. Род. стар. II, 21 и 17. — 11) Род. напр. II, 108; Ст. Н. Шишковъ, Жив. на бълг. въ Ср. Род., 61. — 12) Блъсковъ, Перун. 29; Наука III, 353. — 13) сп. Род. стар. III, 26. — 14) Срв Хр. Вакарелски, Битъ на трак. и малоаз. българи, 363 и 189—190. За Чобанкьой (Дедеагашко) — сѣщо. Анкета № 10. Споредъ обобщителната работа върху родопската сватба отъ Апостолова, въ Родопитѣ червената прекривка-качулка на невѣстата следъ 1899 г. (?) била замѣнена съ червена мрежа (Сб НУ, XX, 11 и 26).

оранжево було, толкова дълго, щото въ края му сж увити и рждетѣ¹⁾. Съ червено було прекриватъ и „енювата буля“, „като невѣста“ и въ селата изъ Сливенския Балканъ²⁾.

Червено е булото на невѣстата и у „Шиковцитѣ“ въ Силистренско³⁾ и въ Бердянско (Ю. Русия⁴⁾). Въ Таврида пъкъ червено или бѣло⁵⁾. Въ махалата Лазарци (Еленско) кръстни-



Обр. 2. Прекрита невѣста, водена отъ калиманата, с. Каяджикъ, Димотишко.

цата дава червено було на невѣстата⁶⁾, както и въ с. Златарица (Гърновско); тука то бивало толкова дебело, че невѣстата едвамъ можела да вижда презъ него⁷⁾. Въ Кнежа забулватъ невѣстата съ бѣла кърпа⁸⁾, а въ селата Долна Ве-

¹⁾ Мои сведения. — ²⁾ П. Чилевъ, Изв. Н. етн. м. I, 182—183, — ³⁾ Трудъ III, 1066 и 1074. — ⁴⁾ Изв. Н. етн. м. VIII—IX 275 и СбНУ. XXIX, 59. — ⁵⁾ Слав. гл. VII, кн. 2, стр. 56. — ⁶⁾ М. Арnaudовъ, СбНУ. XXVII, 366. — ⁷⁾ Трудъ III, 1080. — ⁸⁾ Анкета № 11;

реница и Горна Вереница (Фердинандско) младоженцитѣ се закривали съ чергата, съ която ще се завиятъ презъ нощта („чертожна черга“¹⁾).

Днесъ въ Софийско на много мѣста забулватъ лицето на невѣстата съ червена мрежа, разбира се, като се оставатъ на



Обр. 3. Невѣста отъ Софийско

страна модернитѣ „въллове“, купувани отъ пазара въ София. Въ недалечно минало, доколкото още стари жени помнятъ, въ с. Казичане и Кривина — младитѣ булки, когато ги вѣнчавали, носѣли червенъ „дувакъ“ и върху него — нанизани на върви пари или други накити съ монети. Тия пари или накити били закачвани надъ челото на т. нар. „прочѣльник“ и оттамъ спускани низко надъ лицето (обр. 3). Тогава и „младожѣняко“ носѣлъ такива накити и монети предъ очитѣ си. Въ с. Горни Лозенъ пѣкъ невѣститѣ не носѣли дувакъ до отвеждането имъ въ черква, а предъ очитѣ имъ спускали множество тънки плетенички отъ коситѣ имъ, заедно съ които, за да бждѣло по-гжсто предъ погледа, спускали и „росоп“, „тел“. Въ черквата презъ време на вѣнчаването кумѣтъ слагалъ кърпа на главата на невѣстата и тази кърпа на връщане до дома на младожѣнеца висѣла предъ очитѣ ѝ.²⁾ Въ още по-далечно минало имаме по-строга спазванъ обичаятъ за забулване. Презъ 1718 г. въ пѣтописа на Дриша е отбелязано за Софийско: „тукъ 14 дена невѣстата носѣла було и така забулена остаяла и тогава, когато мж-

¹⁾ сп. Жива стар. III, 122. — ²⁾ Всички сведения за Софийско сж мои, необнародвани. — ³⁾ Л. Милетичъ, СБНУ. VI, 130. — ⁴⁾ Шапк. III, кн. 8, стр. 100.

около него и до днесъ забуватъ: въ Поповяне, щомъ качатъ невѣстата на колата, за да я откаратъ у момчето, баща ѝ или братъ ѝ я покрива съ бѣла „прекривка“, за „да не глада пу пулѣето, та да не бие град и срам да я е“. Прекриватъ лицето на невѣстата и въ другитѣ села, напр. Искроветѣ (Говедарци, Доспей Махала, Бѣли Искърѣ), Драгушиново¹⁾. — Въ с. Радово (Трънско) сега вече невѣстата не носѣла „марама“, т. е. бѣло платно, спуснато отъ главата надолу²⁾. Невѣстата е забулена и въ Дупнишко³⁾ и въ Кюстендилско (с. Гюешево, — съ червено було⁴⁾).

Накратко казано, обичаятъ да забуватъ лицето на невѣстата е познатъ и упражняванъ отъ българитѣ въ всички български краища, включително и ония, намиращи се въ далечни, откъснати отъ полуострова колонии, като въ Ю. Русия и Мала Азия.

Характеристичнитѣ особености на това забуване сж:

1. Плътна покривка върху лицето, презъ която гледането е или затруднено или невъзможно; по тази причина се оказва логично и самото водене на невѣстата отъ второ лице: деверъ, братъ, дружка или кума.

2. Много по-често тази покривка има червенъ цвѣтъ; порѣдко — бѣлъ и като изключение черенъ или оранжевъ (респ. жълтъ) цвѣтъ.

3. Носенето на този покровъ е отъ момента на извеждането на невѣстата отъ дома на родителитѣ ѝ до завеждането ѝ у младоженеца. Най-често до брачното свождане. Като изключение, за нѣкои села въ Софийско, той е слаганъ въ черквата и оттамъ е носенъ до момкови

4. Чести или почти постоянни сж металическитѣ накити върху прекрива, обикновено пари, други украшения или металическа тель.

У околнитѣ намъ народи и страни носенето на булото е познато въ следния видъ:

1. У сѣрбитѣ въ Косово, сждейки по сватбена пѣсенъ при посрѣщане невѣстата, сжщо се носи було, наричано „марама“, както въ нашитѣ западнобългарски краища. Именно:

„О јубава, јубава девојко,

Ете иду киѣни сватови,

Носију ти сунце под мараме,

Сунце дође, а звезда не дође“... марамата е бѣла⁵⁾

Въ Сремско вуалтъ на невѣстата се слага отъ самия младоженецъ и то по познатия и другаде, и у насъ, начинъ на трикратно мѣтане и отмѣтане⁶⁾. Около Петровацъ, когато водятъ невѣстата у момкови, тя бива сжщо обвита въ було⁷⁾. Подобно

1) Всички сведения за Самоковско — мои. — 2) Живковъ, СбНУ. XXI, 36. — 3) СбНУ. VIII, 73. — 4) Б. Златковъ, Изв. Н. етн. м. VIII—IX, 225. — 5) Српски етногр. зборник, VII, 201, 211. — 6) J. Pirrek, Slavische Brautwerbungs- und Hochzeitsgebräuche, 134. — 7) Pirrek, Ц. с. 130.

и у черногорцитѣ: die Braut ist vom Kopfe bis zu den Füßen mit einer weissen Decke verhüllt...¹⁾, и въ Босна²⁾, а както у нашитѣ помаци въ Смилянъ, така и у сръбскитѣ мохамедани около Вишеградъ и Чайница, невѣстата е покрита съ червенъ вуалъ³⁾. Въ Бѣлградската „Посавина“ до преди 1860 г. „млада се забулвала и клаѣала се (метанисала) до земље сваком мушкарцу. Млада је закривала лице танком белом марамом, која се звала „паѣеле“. Она је одржавала ове обичаје годину дана, а понеке и две“⁴⁾. Невѣстата е забулвана и въ Печъ, при това забулена отива отъ дома си до черквата, кждето следъ вѣнчалния обредъ младоженецътъ смѣква прекривката и я вижда за пръвъ пжтъ. На връщане отива незакрита; но ако се срещнатъ две сватби, невѣститѣ се криятъ да не се видятъ една друга, че която видѣла по-напредъ другата, повече щѣла да живѣе⁵⁾. Изобщо за сръбохърватитѣ забулването се смѣта като характеристиченъ обичай⁶⁾.

Подобно було невѣстата носи и у румънитѣ. Данни за това на нѣколко мѣста дава Е. Кронъ въ изследването си върху сватбенитѣ обичаи на румънитѣ, споредъ които невѣстата трѣбва да е забулена по пжтя на отиването ѝ до дома на младоженеца⁷⁾.

И у други неславянски, почти съседни на днешнитѣ българи, този обичай е практикуванъ, именно у унгарцитѣ. У тѣхъ въ областъта Торда (Седмиградско), следъ като премѣнятъ невѣстата въ вѣнчалнитѣ дрехи и като я извеждатъ предъ гоститѣ, слагатъ върху лицето ѝ една кърпа, защото се срамува⁸⁾. Около Земунъ въ Бодрогъ, когато отвеждатъ невѣстата въ черква, по пжтя тя държи ржкава на връхната си дреха „guba“ предъ очитѣ си. Споредъ други сведения, пакъ въ Торда, по пжтя за черквата унгарцитѣ закриватъ на невѣстата лицето съ широката яка на кожуха ѝ. Мрежа за закриване лицето на невѣстата се употрѣбя въ унгарскитѣ села и около Будапеща⁹⁾. Известенъ видъ забулване — отъ годежа до сватбата — съществува и у албанцитѣ¹⁰⁾.

Преди вѣнчававето невѣстата, следъ като бива сплитана отъ другаркитѣ ѝ, бива покрита и съ було, най-често червено, но може да бжде и съ бѣлъ цвѣтъ — у съвременнитѣ

1) Piprek, Ц. с. 124. — 2) Piprek, Ц. с. 133. — 3) Piprek, Ц. с. 132. — 4) В л а х о в и њ, Гласник етногр. муз. у Беогр. V, 45, срв. и 58. — 5) Манојловињ, Гл. етн. муз. у Беогр. VIII, 42. — 6) E. Schneewis, Grundriss des Volksgl. u. Volksbr. d. Serbokroaten, 96. — 7) E. Krohn, Die Eheschliessung bei den Rumänen. Hamb. 1926. 82, 83 (Derart verschleiert bleibt die Braut bis sie in das Haus des Mannes geführt worden ist). — 8) „a szemére kendöt tesznek, mert szégyellős“, János J., Torda, Aranyoszék Torocka magyar népe, Bdp. 1893, 211. — 9) Всички тия сведения, както и извадката отъ Яношовата книга, дължа на асистента по етнология въ Будап. университетъ, г. Гунда Бела, комуто на това мѣсто изказвамъ своята благодарностъ. — 10) R. Meringer, Einige primäre Gefühle des Menschen. Wörter und Sachen V, 169.

гърци¹⁾). Този вуалъ споредъ Зелигмана е огнено червенъ, прозиренъ и понѣкога се спуща до земята²⁾.

До дома на младоженеца невѣстата бива отвеждана съ прикрито съ вуалъ лице и у албанцитѣ и то съ червенъ³⁾ или бѣлъ⁴⁾. У католицитѣ албанци невѣстата се вѣнчава безъ було и отива до дома на младоженеца безъ такова. Въ двора на момковия домъ я посрѣща бащата на момъка и най-напредъ хвърля върху лицето ѝ червена копринена кърпа; тя върви безъ да вижда: когато се качва по стълбитѣ, други нагаждатъ нозетѣ ѝ, за да стѣпя⁵⁾).

Отъ прегледа личи, че забулването на невѣстата е познато и практикувано почти вредомъ по Балканския полуостровъ и при всички народности, живѣещи на него, като оставимъ настрана османскитѣ турци.

У западнитѣ славяни забулването не сжществува, като не се смѣтатъ нѣкои слаби особености на накичване и покриване главата, които при този си видъ не даватъ основание да се смѣтатъ за такова. Не може напр. да се смѣта т. нар. „urpentleni“ у моравцитѣ, при което челото на невѣстата бива низко покривано съ кърпа или съ дантели⁶⁾. У чехитѣ има нѣщо подобно: за известни мѣста се отбелязва слагането на широки дантели, спускани отъ чепеца предъ очитѣ на невѣстата, и които дантели бивали понѣйде черни, понѣйде бѣли: „Z předu přišita byla k čerpci bohatá obyčejně sítkovaná krajka černá nebo bílá, široká až „na dvě dlaně“, jež hluboko obličej zakryvala“⁷⁾.

У лужичанитѣ обаче, когато невѣстата отивала къмъ олтаря, „na přes hupac a přes obličej myhac (zavoj)“⁸⁾.

Не бихме могли да смѣтнемъ подобно забулването у поляцитѣ, което става въ предвѣнчалния день⁹⁾. По-сжщественно еднакво съ нашето було е носѣла невѣстата преди години въ днешнитѣ източни предѣли на Полша, у т. наричанитѣ „полѣшущи“¹⁰⁾ — преди излизане отъ дома на родителитѣ ѝ и посрѣщането ѝ у дома на младоженеца¹¹⁾, отъ което може да се допустне, че тѣй закрыта тя бива и по цѣлия пѣтъ.

По пѣтя за къмъ черква невѣстата бива забулена и у украинцитѣ¹²⁾; покриването за тази цель става преди трѣване за черквата¹³⁾. Волковъ не опредѣля по-близо сжщността

1) Žmigrodski, Lud Polski i Rusi, 1907, стр. 288, § 280. — 2) Seligmann, Der böse Blick, II, 254. — 3) Seligmann, Ц. с. II, 254; Degrand, Souvenir de la Haute-Albanie, Paris, 1903, 41 (мохам. албанци). — 4) Degrand, Ц. с. 34 и 36. — 5) Degrand, Ц. с. 36—37. — 6) Срв. Český lid, IV, 444, Bartoš, Moravská svatba, 19. — 7) С. lid, XII, 24. — 8) А. Černý, Svatba u lužických Srbů, 189, 27; за долнолужичанитѣ, у които „bei der Trauung ist die Braut verschleiert“, срв. Piprek, Ц. с. 86 И за долнолужичанитѣ и за горнолуж. срв. и E. Schneeweiss, Feste u. Volksbr. d. laus. W., 51 — 9) Piprek, Ц. с. 76, 77. — 10) Moszyński, Polesie Wschodnie, 193 § 411. — 11) Moszyński, Pol. Wsch. 204 § 471 и 206 § 478. — 12) Волковъ, СбНУ. III, 174; Piprek, Slav. Brautw. u. Hochzeitsg. 36. — 13) Волковъ, СбНУ. IV, 201 и 210.

на това покривало, но обстоятелството, че намирапълна еднаквост на българското и това у буковинскитѣ подкарпатци (при сравняването имъ съ римското брачно було — flau-pen¹⁾), показва, че известна еднаквост съ българското ще има и другадѣ у украинцитѣ

Съ кърпа бива покрита невѣстата и у бѣлоруситѣ, именно, преди да я отведатъ още, когато излиза да посрещне момковитѣ сватбари²⁾, а следъ това и съ тѣй забулено лице („verhüllt sich das Gesicht mit einem Tuche“) я откарватъ на вѣнчане³⁾. Въ пограничието на бившия Бѣльски уѣздъ (Смоленска губерния) невѣстата отвеждатъ „съ откритою головою“, а по други мѣста „невѣста сидитъ закрытая“⁴⁾. Подобно и въ с. Подбитое (Юхновскій у.) „невѣста ѣдетъ въ церковь покрытая платкомъ“⁵⁾. Изобщо у източнитѣ славяни тази практика е често явление. Освенъ у украинцитѣ и у бѣлоруситѣ тя е известна и на великоруситѣ: такава, т. е. съ покрито съ кърпа лице тя излиза предъ гоститѣ и тази кърпа снематъ, когато невѣстата е вече у дома на младоженеца⁶⁾. Въ Саратовската губ. — с. Колѣно (1860 год.) невѣстата е дочаквала младоженеца, покрита „непремѣнно ярко краснымъ платкомъ“⁷⁾. Повече указания за този обичай у източнитѣ славяни, особено изъ материали отъ последно време сж дадени у Кагарова). По-нататѣжъ обичаятъ е известенъ и у неславянскитѣ народности въ рускитѣ предѣли. Така е напр. у мордвинитѣ, у които невѣстата откарватъ съ кола, при което лицето ѣ е покрито съ кърпа, па освенъ това тя седи гърбомъ къмъ конетѣ⁸⁾. Почти цѣла невѣстата е покрита и тѣй бива отвеждана, у карелитѣ⁹⁾; покрита бива и у вотияцитѣ¹⁰⁾, у кримскитѣ татари — съ голѣма червена покривка¹¹⁾ и другадѣ.

У естонцитѣ и ливландцитѣ невѣстата бива изнасяна покрита предъ пристигналитѣ момкови сватбари¹²⁾.

Съ цель да предпазятъ невѣстата отъ лошъ погледъ, сж я покривали съ було и англосакситѣ¹⁴⁾.

Отъ този прегледъ се оказва, че забулването на невѣстата съ характеръ приличенъ на нашето е известно главно въ източната часть на Европа. Въ тази область дори то може да се смѣта много често явление и характерна черта на сватбенитѣ

¹⁾ Волковъ, СбНУ. IV, 228.—²⁾ Pirrek, Ц. с. 56 (срв. и 55). —³⁾ Pirrek, Ц. с. 61.—⁴⁾ Смоленскій этногр. сб. II, 240. —⁵⁾ Смоля. этногр. сб. II 251.—⁶⁾ Pirrek. Slavische Brautw.-u. Hochzeitsg. 12, 13 и 15. —⁷⁾ Мнихъ, Зап. Импер. русс. Геогр. общ. по отд. Этн., т. XIX, вып. II, 116. —⁸⁾ Кагаровъ, Состовъ и происх. свад. обрядности, Сб. Муз. Антроп. и Этногр. VIII, 162—165; Niederle, Život starých Slovanů, díl I, sv. I, 77—78 (въ забележката къмъ стр. 77) смѣта че най-стариннитѣ форми на този обредъ сж запазени у бѣлоруситѣ, малоруситѣ, сърбитѣ и българитѣ, безъ да се простира повече въ подробната му характеристика у всички тия славяни. —⁹⁾ Мнихъ, Ц. с. 127. —¹⁰⁾ Globus, LXXVI, 319—320. —¹¹⁾ Б. Гавриловъ, Произведения народной словесности, обряды и повѣрья Вотьяковъ, Казанской и Вятской губ. Казань, 1880, 177. —¹²⁾ Seligmann, Ц. с. II, 252. —¹³⁾ Globus, LXXVI, 319.—¹⁴⁾ Seligmann, Ц. с. II, 224.

обичаи. Въ Зап. Европа този обичай се оказва при наличнитѣ данни само спорадическо явление.

Вънъ отъ Европа има сведения за употрѣбата на брачно було отъ невѣстата у перситѣ, специално за предпазване отъ лошъ погледъ върху нея¹⁾. Подобно и у мюсюлманитѣ и коптитѣ въ Горния Египетъ, както и въ Кайро, съ непременно червенъ цвѣтъ на булото²⁾, сжщо и въ Китай³⁾ и др.⁴⁾ Кагаровъ нарича този обичай универсаленъ „защитѣ гибелныхъ влияний сглаза и злыхъ духовъ“⁵⁾. Разбира се, че по-точното географско отбелязване може още по-основателно да потвърди тази универсалностъ, като би позволила да се извлѣкатъ и точни етногеографски заключения по историята му.

Въ ретроспективно измѣрение този обичай е сжщо тѣй засвидетелствуванъ. Специално за българитѣ, както се каза, го отбелязватъ презъ XVIII в. Известна форма на забулване при бракосъчетание ще да сж имали и първобългаритѣ. Иначе нѣмаше да се спира папа Николай I (866) нѣколкократно на това, кога се употрѣбя булото при вѣнчаване на младоженцитѣ въ западната черква⁶⁾, именно това було, което и днесъ се употрѣбя при вѣнчалния обредъ.

Известно було съ червенъ или жълтъ цвѣтъ е слагано на невѣстата при време на вѣнчалния обредъ и у римлянитѣ още въ езическо време⁷⁾. Това було, обаче, не е тѣкмо такова, както е описаното българско и както го смѣта Волковъ⁸⁾, а е обреденъ платъ, имащъ само инициаленъ характеръ⁹⁾. Въ всѣки случай, булото въ време на сватба е употрѣбяно и още по-рано въ Гърция и Месопотамия¹⁰⁾, за което обаче нѣмаме по-конкретни указания.

Тѣкмо защото може да бжде универсално закриването на лицето на невѣстата, би трѣбвало да бждатъ посочени по-точно и значението, което му отдаватъ у народа, и по-подробно постѣпкитѣ и значенията имъ около слагането и снемането на булото, както значенията на цвѣта и различнитѣ украшения по него.

За жалость такива данни почти не намираме у други народи. Най-често фолклориститѣ сж се задоволявали да отбележатъ само това, че лицето е било закривано, за да бждѣла невѣстата предпазена отъ урочасване, отъ лошъ погледъ. И затова при тълкуването и обясняването на тази практика етнолозитѣ почти не сж имали на какво да се опратъ. Вследствие на това

¹⁾ Seligmann, Ц. с II, 224. — ²⁾ Seligmann, Ц. с II, 224. — ³⁾ Тамъ, 257. — ⁴⁾ P. Sartori, Sittte und Brauch, I, 79. — ⁵⁾ Кагаровъ, Сост. и происх. св. обр., Сб. Муз. Антр. и Этн. VIII, 163. За абисинцитѣ срв. и у Meringer, Ц. с. Wörter u. Sachen, V₂ 170 (възъ осова на S a m t e r. Familienfeste, 50). — ⁶⁾ Срв. Д. Дечевъ, Отговоритѣ на папа Николай I, стр. 13. — ⁷⁾ Срв. Z m i g r o d s k i, Ц. с. 271 § 255. — ⁸⁾ Волковъ, СбНУ. IV 228. — ⁹⁾ Срв. Ma r q u a r t. Privatleben d. Römer 45. — ¹⁰⁾ Кагаровъ 163. (За абисинцитѣ срв. M e r i n g e r, Цит. с. и м.)

сѣществуватъ и нѣколко обяснения: съ митологически, социаленъ, религиозенъ и магично-криптически характеръ. Отъ всички тия, формулирани до седемъ, Кагаровъ приема като най-правдоподобно седмото, именно „защита отъ сглаза и чар“, крето е и изобщо най-приетото¹⁾. По-нататкъ, като една по-несѣществена страна на забулването Кагаровъ допуска и закриване погледа на невѣстата поради неговата зловредность за окръжаващитѣ, опирайки се на Вестермарка: „С другой стороны, невеста не только подвергается нападенію злыхъ сил, но и сама представляетъ опасность для окружающихъ, с чемъ также можетъ битъ связано обрядовое покрѣтие“²⁾.

Какъ би могло да се изтълкува обичаятъ у насъ? Преди всичко, за това ще оставимъ да подсказва самиятъ той, толкова повече, че въ сравнение съ податкитѣ изъ фолклорната литература на другитѣ народи, у насъ имаме най-много и най-чести подробности. Преди всичко нека подчъртаемъ народната интерпретация на този обичай, че става за да не урочашела не: вѣстата, „че сѣкакви бра я гледат и не знае човѣкъ на какви очи ще налетѣ“ (Момина Клисуря, Пазарджишко³⁾). Това обяснение е съгласно съ обясненията въ много други страни у други — славянски и неславянски — народи, възъ основа на които повечето етнолози приематъ, че въ тази първобитна мисль се крие и генезисътъ на самия обичай. Въ подкрепа на това могатъ да служатъ тѣй многото постѣпки, особено по отношение на накититѣ и облѣклото на невѣстата, които иматъ за целъ тъкмо предотвратяването на действията отъ лошъ погледъ (Срв. по-горе небългарскитѣ случаи). Тука ще споменемъ и назначението на много нѣща въ накититѣ, особено по главата на невѣстата, целещи сѣщото. Именно, не напраздно на много мѣста въ невѣстинскитѣ, или изобщо въ младоженскитѣ, вѣнци се слага между другото и босилекъ (Битолско⁴⁾, Мом. Клисуря и Аканджиево — Пазарджишко⁵⁾, Таврида⁶⁾, Видинско⁷⁾ и изобщо С. З. България⁸⁾, Софийско⁹⁾). За босилека въ вѣнчалнитѣ вѣнци се пѣе често и въ народнитѣ пѣсни¹⁰⁾. А профилактическото, т. е. предпазното, значение на босилека въ народнитѣ обичаи, поради силната му миризма, е доказано, така както е и на много други силно дѣхави цвѣта, напримѣръ на здравеца, който сѣщо присѣтствува въ младоженскитѣ накити, или на чесъна, кромидя. — Чесънътъ е непремѣнно между цвѣтята въ С. З. България¹¹⁾. Въ Карнобатско (с. Подвесь) и Елховско (с. Дерекъой) въ невѣстингия вѣнецъ трѣбва да има жълтица или сребърна

¹⁾ Кагаровъ, Цит. с., 164. — ²⁾ Кагаровъ, Ц. с., 165. — ³⁾ Мои сведения. — ⁴⁾ Шапкаревъ, Сб. отъ нар. ум., III. кн. 8, стр. 263. — ⁵⁾ Мои сведения. — ⁶⁾ Ст. П. Българовъ, Слав. гласъ VII, кн. 2, стр. 55. — ⁷⁾ Мои сведения и материали въ Етногр. муз. София. — ⁸⁾ Жива стар. III, 105. — ⁹⁾ Мои сведения и мат. въ Етногр. муз. София. — ¹⁰⁾ Срв. СбНУ. VIII, 68; сп. Минало I, кн. 1, стр. 68. — ¹¹⁾ Живаст. III 106.

монета. Сжщо и на китката и на капата на младоженеца. Жълтицата и сребърната монета, сж за да пазятъ отъ уроки, отъ лоши очи, отъ зла среща¹⁾.

Всичко това потвърждава правдивостта на грижитъ въ това отношение тъкмо съ предохранителна целъ. Това, разбира се, не намалява значението на булото тъкмо въ такъвъ смисълъ, а дори го усилва. Наличността на металическитъ накити и на паритъ въ много отъ случаетъ е сжщо такова доказателство. Споменахме за такива още и въ Дебърско, Битолско, Софийско. Нека споменемъ за характеристичното накичване младоженеца и въ с. Сръбци (Битолско): съ пари и мѣниста е обнизанъ калпакътъ му, а откъмъ тила и предъ очитъ му висятъ широки монети, за да му прѣчатъ на свободното „пулене“²⁾. Имаме пълно подобие на накититъ у невѣститъ въ Софийско (Обр. 3), па и съ накичването на младоженцитъ въ тази пристолична областъ. Значението на тия накити и специално на монетитъ, ако и днесъ бабичкитъ неохотно да ги обясняватъ като „за хубостъ“ се открива въ други подобни случаи, както бива въ Родопско: и тамъ младоженецътъ бива прекриванъ, а на прекривката му биватъ зашивани „парица, чесъиъ и мартеница за отъ уроки“³⁾.

Втора иятерпретация отъ народа на закриване погледа на невѣстата е „да не вижда пжтя, по който я отвеждатъ, та да не се върне пакъ у дома си“, както го казватъ у Гевгелийско. Така вземено, обяснението много наумява изкуственото обяснение на нѣкои учени, виждащи въ обичая социална причина и свързвци го съ преживѣлици отъ предполагаемъ установенъ обичай: женитбата да става съ насила грабвана жена⁴⁾. Това народно тълкувание обаче не би могло да се приеме като първично. Още повече, че у насъ то се дава твърде много често за обичая да се не минава следъ излизане на младоженцитъ отъ черква по сжщия пжтъ, по който сж и доведени до черквата, но вече съ много по-голѣма осмисленостъ (въ духа на първобитното мислене у народа), именно: „непендек ie“ (Велесъ⁵⁾, за да бидатъ живи младоженцитъ (Охридъ⁶⁾), за да се не върве невѣстата пакъ у майка си, вследствие смъртъ или разводъ (Охридъ⁶⁾), за да избѣгне второ вѣчило поради нещастие съ младоженеца (Дорково⁵ и избощо Родопско⁷⁾). Така щото обясняване значението на булото по сжщия начинъ е вторично и се дължи на ослабване на първичния му смисълъ: явниятъ му скривающъ (криптически) характеръ е замѣненъ съ неприсжция му избѣгващъ, т. е. апофевктически.

¹⁾ Д. Мариновъ, СбНУ. XXVIII, 149. ²⁾ Шапкаревъ, Сб. отъ нар. умотв. III, кн. 8, стр. 272. — ³⁾ Апостоловъ, СбНУ. XXI, 11. — ⁴⁾ Срв. Кагаровъ, 162. — ⁵⁾ СбНУ. XV, 69. — ⁶⁾ СбНУ. VII, 128. — ⁷⁾ Охридско (Шапкаревъ, III, кн. 8, стр. 86. — ⁸⁾ Анкета № 4 — ⁹⁾ Апостоловъ, СбНУ. XXI, 16.

Значителното преобладаване на обичая: булото да има червенъ цвѣтъ, отъ своя страна допълва профилактичното негово значение, каквото е значението на този цвѣтъ изобщо въ най-различни други обичаи.

За отбелязване е интерпретацията, която дава народътъ на забулването въ с. Мечка (Панагюрско), с. Вакарелъ, (Ихтиванско) и Поповяне (Самоковско), състоеща се главно въ опасностъ за посеви́тъ по полето, ако ги видѣла невѣстата. Тази опасностъ донѣкжде е конкретизирана въ падане на градушка. Въ тия отъ три мѣста народни объяснения виждаме ясно подчъртано схващането, че погледътъ на невѣстата е съ лошо влияние. Интересното е, че това лошо влияние е винаги отнасяно къмъ растителността, по-специално къмъ посеви́тъ, чието щастливо развитие е особено важно за човѣка. Съ тия случаи и отъ българска страна можемъ да подкрепимъ отбелязаното вече схващане за лошия погледъ на невѣстата, т. е. на жената презъ нейната сватба¹⁾. Това схващане можемъ да подкрепимъ съ почти вредомъ практикуваното у насъ скриване на невѣститѣ отъ взаимнитѣ имъ погледи, когато две сватби се срещнатъ, или ако една сватба чака да излѣзе друга изъ черква, за да влѣзе за вѣнчане, когато вътрешната тръгне да излиза, външната невѣста завеждатъ задъ черква²⁾. Така е и въ много други краища изъ България³⁾. Това скриване и взаимно избѣгване на погледитѣ у невѣстата е известно и у сърбитѣ (срв. по-горе цитуваното). Тука можемъ да посочимъ още единъ приносъ: „Usput ako se sretnu dvoji svatovi onda mlade kriju ili pokrивaju oči, da jedna drugom ne vide . . . da ne bi mlada „lošija učinila oštrim pogledom“ boljoj mladi da joj ukrati vek u sreću i braku“ (Подунавски български сърби⁴⁾).

Тия случаи показватъ вече по-особеното положение, че лошиятъ погледъ на невѣстата действува не на всички люде, защото грижливото скриване става необходимо само при среща на друга невѣста; ще рече, че мисълта на народа въ случая е отправена постоянно къмъ нея. Въ едно и сжщо време тя и излъчва силенъ погледъ, и е пригодна за лоши влияния. Но, докато нейната уязвимостъ е изложена на не едно и не отъ едно мѣсто произлизащи въздействия, язвителността на нейния погледъ е отправена въ тѣсно опредѣлена цель, именно къмъ

¹⁾ Кагаровъ, Ц. с. 165 (сочещъ на Westermarck'a, A short History of Marriage). — ²⁾ Мои данни (цѣло Пазарджишко). — ³⁾ Велесъ — когато се приближатъ две сватби, покриватъ невѣститѣ, че ако се видѣли „бръгу кѣе умреле: коя по-напред кѣе биде видена, она по-бръгу кѣе умре, СбНУ. VII, 128; Схридъ — „нефела да се видѣтъ, зашто кѣе умреть, СбНУ. XV, 69; Пашмаклийско, Род. напр., VIII, 172; Дорково (Чепинско) — „за да нѣма второ вѣнчило“, Анкета № 4; Рила (Дупнишко) — „че не било на добро“. СбНУ. VIII, 75; Кнежа (Бѣлослатинско) — ако се видятъ дветѣ невѣсти, нѣма да имъ траятъ децата (Анкета № 11). — ⁴⁾ Petrovič, Zb. N.Ž.O. XXVIII, kn. 2, стр. 104-105.

растителността. Можем да го наречем погледъ съ вегетативна зловредностъ. Така само може да се тълкуватъ напр. и даденитѣ по-горе народни обяснения на забулване въ Кнежа (стр. 109, заб. 3) както и страха отъ градобитнина

Излизайки отъ това, можемъ да приемаме много отъ случитѣ на забулване, за които въ фолклорнитѣ приноси не сж дадени никакви обяснения, като дължещи се на схващането за вегетативно вредителния погледъ.

Какво представлява отъ себе си тълкуванието, което народътъ дава на забулването: „срамува се“ или да се срамува“, както е въ Софийско (Горни Лозенъ¹), Самоковско (срв. по-горе), или както е у унгарцитѣ (стр. 103, заб 8)? На пръвъ погледъ изглежда неоснователно едно срамуване отъ редовна женитба съ установенъ отъ традицията церемониялъ. Въ сжщностъ, ако и не въ такава степенъ на срамуване, каквато може да се почувствува отъ значението „срамъ“, „срамувамъ се“, унг. „széggellős“, нѣм. „Scham“, младоженцитѣ, особено невѣстата, изпитъ ва известно стѣснение. Всѣко стѣснение или по-силно чувство на срамъ се характеризова покрай другото и съ оборване погледъ, съ гледане надолу, а често пжти и съ закриване очитѣ и съ ржка: А при силенъ срамъ се стига и до пълното закриване на лицето²).

По такъвъ начинъ, къмъ отбелязанитѣ вече по-горе научни обяснения върху произхода на забулването на невѣстата може да се сложи и психологическото, основано върху първичното чувство у човѣка — срамътъ. Доколко обаче това чувство би могло да бжде първопричина, е трудно да се твърди. Нѣкои отъ външнитѣ прояви на това чувство, съвпадатъ съ формитѣ за скриване погледа на невѣстата, но поне досега известниятъ ни материалъ не позволява да се търси въ него началото на обичая. По-скоро тука ще имаме една начална съставностъ (синкретизъмъ) на чувството на стѣснителностъ съ по-общи схващания върху язвимостьта и язвителността на погледа у невѣстата въ моментитѣ на омжжането ѝ. Тази съчетаностъ на елементитѣ е единствено възможна за първобитната мисль на човѣка и отъ нея тепърва могатъ да бждатъ оформени съ известна по-малка или по-голѣма точностъ по-късно различнитѣ схващания, цитувани по-горе изъ обичаитѣ на славянскитѣ и неславянски народи.

Та, безъ да се отива тѣй далечъ до онзи първобитенъ прелогизъмъ, възъ основа на нашитѣ и тѣмъ сродни материали, можемъ да смѣтаме възникването на обичая да се забулва невѣстата като резултатъ на следнитѣ две причини:

1) Скриване лицето отъ лошъ погледъ (или изобщо отъ лоши влияния),

1) Мои сведения. — 2) R. Meringer, Цит. с. 138 сл.

2) предпазване плодността въ външния свѣтъ отъ зло-вредното действие на невѣстата.

Стѣснението е служело въ изясняването на тия две страни повечето като подсилващъ елементъ за оформяване на вземанитѣ мѣрки, на забулването, а не като сжществено мотивиращо начало. Че въ всѣки случай това чувство има тука дѣлъ, показватъ и нѣкои други особености въ обичаитѣ съ невѣстата. Именно, като реминисценция на жестъ за срамуване сме наклонни да схващаме невѣстинскитѣ реверанси въ Българско и другадѣ, които често ставатъ съ навеждане почти до земята предъ всѣки новъ гостъ¹⁾. Сжщото естество има вече изоставениятъ у народа ни обичай, споредъ който когато невѣстата се кланя, слага лѣвата ржка на челото си или пѣкъ опира на челото си надъ очитѣ нарочна „кланячка“ — китка или снопче отъ сламки (Пазарджишко, Ихтиманско²⁾).

Излизайки отъ всичко това можеме да смѣтаме даванитѣ досега въ науката обяснения на булото като приемливи, доколкото изтъкватъ посоченитѣ магични основи. Такива сж напр. между другитѣ на Sartori, Кагаровъ, Мерингеръ, въ по-ново време на Шнеевайсъ³⁾.

L'USAGE DE VOILER LA NOUVELLE MARIÉE

Résumé

Dans la grande variété des costumes de la nouvelle mariée, le peuple attache une importance toute particulière à l'usage de voiler le visage de la jeune mariée.

Chez les bulgares, cet usage est répandu partout dans les villages et il n'y a pas longtemps, il existait encore dans les villes.

Au point de vue géographique, on peut le localiser plus exactement dans les régions de Débar, Velès, Bitolja, Ochrid, Strouga, Koukouche, Salonique, Drama, Raslog, Tchépino, Panagurichté, Plovdiv, Karlovo, Asénovgrad, Smolène, Haskovo, Ksanty, dans toute la Thrace au delà des frontières, au régions de Nova Zagora, Sliven, Silistra, Russie du Sud (colonies bulgares), Héléna, Tirново, Béla Slatina, Ferdinand, Sofia, Samokov, Doupnitsa et Kustendil.

L'usage de voiler est caractérisé par : 1) une façon de barrer complètement la vue de la mariée, de sorte qu'elle aie besoin d'être

¹⁾ Въ всички почти наши сватбени приноси; за цѣло Софийско, Ихтиманско и Пазарджишко — мои сведения, срв. и Хр. Вакарелски, Битъ на трак. и малоаз. българи, стр. 377. — ²⁾ Мои свед. Въ Вакарелъ тази кланячка носи твърде характеристичното за случая название „срамѹлка“, срв. Г. Гунчевъ, Вакарелъ, Г. Соф. Ун. И.-ф. ф. XXIX, стр. 181. — ³⁾ P. Sartori. Sitte und Brauch, I, 50; E. Кагаров, Состав и происхожд. сватб. обр. Сб. Муз. Антр. и Этн. VIII, 165; M. Meringer, Einige primäre Gefühle . . . Wörter und Sachen V, 169; E. Schneeweis, Grundriss d. Volksgl. und Volksbräuchen d. Serbokr. 96. — ³⁾ Мои сведения.

conduite par d'autres personnes; 2) ordinairement le voile qui sert à couvrir le visage est rouge, rarement il est blanc; 3) le plus souvent le voile est porté de la maison de la mariée jusqu'à l'habitation du marié; 4) souvent il est embelli par des ornements métalliques.

Outre chez les bulgares, ce voilage de la mariée existe aussi chez les Serbes, les Croates, les Roumains, les Hongrois, les Albanais et les Grecs. On le rencontre aussi chez les Slaves de l'ouest, mais pas dans une forme aussi complète.

Comme une réduction de cet usage on peut considérer certains ornements de dentelles chez les Tchèques que les femmes portent très bas, au-dessus des yeux; nous trouvons des formes plus rapprochées des nôtres chez les Serbes de Lausace et chez les „Poléhouks“ polonais.

Ensuite, nous voyons une véritable manière de voiler chez les slaves de l'est—les Blancrusses, les Ukraïniens et les Vélikoroussi, ainsi que chez plusieurs populations sur les frontières et sur le territoire de la Russie, comme: Mordvains, Karels, Tatares, Estoniens, Lapons. Cet usage de voiler n'est pourtant pas spécifique pour l'Europe et on le rencontre aussi en Asie et en Afrique. Pour le moment, un exact aperçu géographique est impossible, quoiqu'il puisse avoir une certaine importance.

Il y a lieu d'admettre que l'usage de voiler a aussi existé chez les Romains, les Grecs et en Messopotamie.

De toutes les explications données jusqu'à présent concernant cet usage, la plus vraisemblable est la prophylactique, c'est-à-dire la préservation de la mariée contre le mauvais oeil.

Une seconde hypothèse, relativement moins admissible, est celle de Kagaroff (Recueil du Musée Anthropologique et Ethnographique 164). Il admet que le regard de la mariée est voilé afin de préserver l'entourage de son influence malfaisante.

Les formes et les conceptions bulgares nous confirment sous plusieurs rapports, que l'usage de voiler doit être considéré comme un moyen de préserver la mariée contre les forces néfastes de l'entourage.

Mais il existe aussi de nombreux explications populaires, ainsi que des procédés et des formes de voiler le visage qui font ressortir d'une manière irréfutable la conception de l'action malfaisante du regard de la mariée.

Cette malfaisance est dirigée exclusivement contre la végétation.

D'autre part, la circonstance que, pendant les processions nuptiales la mariée ne doit pas être regardée par une autre fiancée déjà mariée ou pas encore, nous fait supposer, que cette conception est plus large, notamment, qu'il s'agit de la malfaisance du regard de la mariée au point de vue végétatif en général.

Cette conception est appuyée aussi par le fait que les jeunes mariées après la cérémonie religieuse doivent être isolées: deux mariées ne peuvent se regarder si elles se rencontrent sur la route. On

trouve la même conception de l'action malfaisante du regard par rapport à la végétation, chez les Serbo-croates.

Le commencement de cet usage de voiler la mariée, coïncide avec certaines manifestations typiques du sentiment primordial de la honte chez l'homme.

Sans soutenir que le sentiment de honte soit l'unique raison de cet usage, il faut tout de même admettre, que ce sentiment là, joint à la croyance de l'action malfaisante du regard de la jeune mariée, joue un grand rôle dans la coutume de voiler la mariée.

Donc ce sentiment de honte est plutôt un élément secondaire, dans le sens que ce n'est pas lui qui a motivé l'emploi du voile.

Comme une reminiscence de ce sentiment de gêne peuvent être considérées les révérences de notre temps chez les Bulgares et chez les autres nations, car chez les bulgares ces révérences sont accompagnées par une façon particulière de couvrir le regard et le front par des „klanjatchki“, „sramoulki“.

Chr. Vakarelski